

Den svåra meningen med livet

Den svåra meningen med livet

dramatisering av James Hiltons roman "Riddare utan rustning"

av Christian Lanciai (2013)

Personerna:

Fothergill
Stanfield
Maronin, rysk student
poliser
Savanrog
två vakter
fyra fångar
sju kosacker
grevinnan Maria Alexandra Adraxin
en överste
en major
en sergeant
en röd soldat
en kapten i röda armén
kommendant Bernstein
en filosofie professor
en bagare
en flykting
kapten Pusjkov
trädgårdsmästare Taminskij
en banvakt
en pråmskeppare
en amerikansk läkare
en Londonläkare
en irländsk bartender

Handlingen äger rum i Ryssland från 1907 (Petersburg, Sibirien och Ukraina)
till London och södra Irland (slutakten) 1929.

Akt I scen 1. På en bro i Sankt Petersburg

Fothergill Om någon har levt ett fullständigt meningslöst liv, så är det jag, men jag är rädd att större delen av mänskligheten delar mitt öde. Vad har jag åstadkommit? Ingenting, då allt jag gjort har varit att göra bort mig. Jag tog ställning för rättvisan mot orättvisan och tog aktiv del i suffragetternas sak, varpå hon jag gjorde det för gifte sig med min onkel för hans pengars skull, som avpolletterade mig. Jag sökte jobb som krigskorrespondent i rysk-japanska kriget och blev bara sjuk men lärde mig mycket om kriget och invaliderna. Mina dokumentärer om krigets baksidor var inte politiskt korrekta, så min chef avskedade mig. Med svansen mellan benen ville jag inte återvända till England. Vart som helst, men inte hem. Men jag hade lärt mig ryska på sjukhuset och träffade en adelsman som erbjöd mig jobb som informator åt hans döttrar på hans gods i Rostov med andra överklassflickor. Där blev jag i två år, alldeles för länge, men en publicist i Petersburg erbjöd mig jobb som konsult och översättare. Så kom jag till Petersburg, världens största rikets huvudstad byggd av italienska arkitekter och svenska krigsfångar, men min chef publicerade en översatt bok med olyckliga anspelningar på tsarens privatliv, som om detta var en hemlighet. De har alla haft sina kalasballerinor. Jag fick skulden och avskedad och beordrad att lämna landet inom en vecka. Något mera ni önskar veta?

Stanfield Min käre vän, jag är rädd att ni är vår man. Tänk att ni skulle visa er vara engelsman! Jag var så säker på att ni var fransman.

Fothergill Och jag tog er för en farligt nyfiken ryss.

Stanfield Vi är alla kameleonter, vi som har bekymmer med att överleva. Men jag har ett erbjudande att göra er.

Fothergill Säg inte att ni är en värvare för den brittiska underrättelsetjänsten.

Stanfield Det är väl betalt. Vad har ni att förlora?

Fothergill Ni har mig på kornet. Jag har trivts här i Petersburg och vill ogärna lämna staden. Vad är haken?

Stanfield Riskerna.

Fothergill Vilka risker?

Stanfield Ni måste anta en rysk identitet, men det är inga problem, då ni redan har en rysk identitet. Balansgången består i att inte bli tagen av ryssarna som en spion och förrädare och inte bli tagen av polisen som en revolutionär.

Fothergill Vad begär ni av mig? Vad vill ni jag skall göra?

Stanfield Vi är nyfikna på den revolutionära rörelsen. Vi behöver en agent som kan smälta in som ryss, nästla sig in i revolutionära kretsar och berätta vad som händer. Värre än så är det inte.

Fothergill Och det vill ni betala mig för?

Stanfield Mycket mer än vad ni behöver och mer än vad ni någonsin tjänat tidigare.

Fothergill Jag ville aldrig ha något med politik att göra, men ni tvingar mig. Jag har inget val. Jag har inget i England att göra, och ingen saknar mig där. Alla ville bara bli av med mig. Jag hade inte velat lämna Petersburg, och ni ger mig en möjlighet att stanna kvar. Ny identitet, falskt pass och skyddat inkognito?

Stanfield Allt vad ni begär och mycket till. Ni får en rysk identitet med ryskt namn och pass, som ni ombedes hålla er till för er egen säkerhet. Om ni åker fast åt något håll får ni aldrig avslöja er som engelsman. Ingen i England och allra minst vi kommer då någonsin att kännas vid er. Den ni var lämnar Ryssland och försvinner i Berlin. Den ni blir uppträder om några veckor med nytt utseende, helskägg och tvättakta rysk personlighet, själ och identitet. Ni kan aldrig bli något annat sen mera så länge ni förblir i vår tjänst.

Fothergill Jag tar risken.

Stanfield Så ska det låta. Ni är en god sportsman. Ni riskerar bara livet.

Fothergill Jag är van. Jag blev nästan av med det i rysk-japanska kriget.

Stanfield Blev ni sårad?

Fothergill Långt ifrån. Livet rann ut ur mig bakvägen. Magförgiftning.

Stanfield Lätt hänt i tropikerna. Var var det?

Fothergill Mukden.

Stanfield En jävla håla. Ni hade tur som kom levande därifrån.

Fothergill Jag undrar det. Till vad? Till mera total meningslöshet i livet?

Stanfield Välkommen in i första kretsen. Vi är alla i limbo, men vi som är medvetna om det försöker åtminstone orientera oss.

Fothergill Är det livets mening? Att orientera sig?

Stanfield Man kan alltid börja i den ändan. Kanske leder det någon vart.

Fothergill Jag tvivlar på det, men jag vill gärna försöka.

Stanfield Välkommen in i hans majestäts hemliga tjänst.

Fothergill Som vad? Som dålig budbärare?

Stanfield Som vad som helst. Huvudsaken är att du är med oss. *(klappar honom och tar honom med sig, förmodligen på ett krogbesök.)*

Scen 2.

Maronin (stapplar fram, sårad och blodig) Jag vet inte varför jag gjorde det, men jag måste göra det. Jag hade inget val. Saken krävde det. Och vem var han? En delaktig i den ryska maffia som regerar imperiet, en byråkraternas ledare, representant och företrädare för systemet, en inrikesminister. Men jag får skylla mig själv. Jag siktade för dåligt, var nervös och skakade på handen. Han sköt tillbaka. Det hade jag aldrig väntat mig. Om en mördare visste att hans offer skulle mörda tillbaka skulle han aldrig begå något mord. *(klappar förtoivlad på dörren. Fothergill öppnar, oigenkännlig som ryss med helskägg.)*

Fothergill Maronin!

Maronin Jag ber om ursäkt. Jag har ingen annanstans att ta vägen.

Fothergill Du är sårad!

Maronin Som om jag inte visste det.

Fothergill (hjälpes honom in, scenen öppnas för en filologs bostad.) Hur gick det till?

Maronin Det vill du inte veta. Du kan råka i klammer för att du hjälper en politisk mördare.

Fothergill Var det du?

Maronin Det var jag. Du har all rätt i världen att slänga ut mig på gatan åt polisen och rättvisan för att rädda ditt eget skinn.

Fothergill Aldrig i livet! Vi måste hämta en doktor.

Maronin Aldrig i livet. Han skulle bara ställa frågor och åka fast själv. Tänk på doktor Mudd, som hjälpte president Lincolns sårade mördare.

Fothergill Han gjorde sin plikt, och det skall jag också göra. Du har i alla fall inte mördat rikets högsta styresman.

Maronin Bara nästintill, en värdelös marionett, en byråkrat som lydde order utan att granska dem, ett kugghjul i systemet, som rullar på med sin grottekvarns malande av mänskligheten till själlösa automater ändå.

Fothergill Men du lever.

Maronin Inte länge till.

Fothergill Var det värt att offra ditt liv för en regeringstjänstemans död?

Maronin Mitt liv var värdelöst ändå. Hade jag inte gjort det hade jag slutat som självmördare i stället, som de flesta revolutionärer.

Fothergill Säg inte så. Du skall leva.

Maronin För vad? För mera terroristdåd? För revolutionens självkonsumerande drake? För andra mördarregeringar att ta den nuvarande mördarregeringens plats?

Fothergill Livet är alltid värt att leva för.

Maronin Det låter som den banalaste floskel du kunde ha hittat på.

Fothergill Men det är sant.

Maronin För mig är livets mening döden, och jag har funnit den med att som belöning för mitt mod bli mördad själv.

Fothergill Nej, Maronin, du är ung, du är vacker, du har hela livet framför dig, du får inte ge upp, du är som ungdom framtidens hopp!

Maronin Försök inte inbilla mig något. Jag har misslyckats, som alla andra. (dör)

Fothergill Nej, Maronin! (brister ut i gråt med den döde Maronin i sina armar, när det knackar hårt på)

polis 1 (utanför) Öppna! Det är polisen!

Fothergill Maronin! Vad har du gjort! Och för vad! (stiger upp och släpper in poliserna)

polis Peter Vasiljevitj Uranov?

Fothergill Ja, det är jag.

polis 1 Ni har släppt in en nattlig besökare fastän det var emot de vanliga bestämmelserna.

Fothergill Jag vet. Han var i nöd. Jag kunde inte annat.

polisen Var är han?

Fothergill Han är död. (visar på liket)

polisen (inspekterar) Skjuten. Vet ni hur han blev skjuten?

Fothergill Nej.

polisen Han måste ha berättat det.

Fothergill Han kom hit döende.

polisen Kände ni honom?

Fothergill Inte närmare.

polisen Men ni visste vem han var och har sett honom förut.

Fothergill Ja.

polisen Enligt portvakten har han besökt er tidigare om natten.

Fothergill En gång.

polisen Varför? Står ni i maskopi med varandra?

Fothergill Absolut inte. Jag protesterade mot hans förra besök. Därför var jag förvånad över att han vågade komma igen.

polisen Han har skjutit inrikesministern.

Fothergill Det vet jag ingenting om.

polisen Så oberörd som ni ställer er måste ni ha vetat om det. Annars hade ni blivit förvånad eller upprörd.

Fothergill Jag är förvånad och upprörd.

polisen Försök inbilla det någon annan. Ni är härmed under arrest som misstänkt.

Fothergill För vad?

polisen Det spelar ingen roll. Huvudsaken är att ni är misstänkt. För ut honom. Och bär ut liket. *(Fothergill förs ut av poliserna, och liket bäres ut.)*

polisen (kommer sist) Klart att han är medskyldig. Annars hade mördaren aldrig kommit hit och åtminstone inte blivit insläppt.

Scen 3. I fängelset.

Savanrog Det går över, min vän, det går över. Antingen förs ni ut härifrån död eller levande. Allt annat är omöjligt.

Fothergill Vet någon här vad han är anklagad för?

Savanrog Ingen risk. De är alla lika skyldiga och/eller oskyldiga. Du är i Gontjarnajafängelset för politiska fångar, men här finns också en del riktiga förbrytare. Här finns säkert till och med förklädda regeringsspioner, som bara är här för att rapportera vad vi säger. Välkommen till den galnaste av alla galna världars baksida.

Fothergill De verkar ta det ganska lugnt här.

Savanrog De är på semester. De är befriade från förvärvssamhällets och det politiska samhällets påfrestningar. Det är det lyckliga och bekymmersfria Limbo i avvaktan på livstidsdomen.

Fothergill Blir det livstidsdom för alla? Inga avrättningar?

Savanrog Det vet man aldrig. I varje fall inga benådningar. Politiska fångar blir alltid summariskt dömda för vad de inte vet vad de har gjort utan i regel bara råkat ut för.

Fothergill Sibirien?

Savanrog Det är det vanligaste och det normala. Men de har åtminstone funnit livets mening. Se! De struntar i världen, skämtar och ler, spelar kort och fuskar

pengar av varandra och försöker åtminstone ha roligt i motsats till den värld som jävlats med dem.

Fothergill Tror du livet har någon mening?

Savanrog Livet är ett fängelse. Vill du hellre vara död? Det vill ingen, alltså måste livets mening vara fängelset. Det är bara att göra det bästa av saken tills man blir avrättad.

Fothergill Vilken ironisk återvändsgränd som aldrig tar slut!

Savanrog Säg inte annat. Det är bara att fortsätta trampa vatten fast det inte finns något. *(Två vakter kommer in.)*

vakt 1 Peter Vasiljevitj Uranov?

Fothergill Det är jag. *(reser på sig)*

vakt 2 Ni ska med här.

Peter Så gärna. Vart, om jag får fråga?

vakt 1 Ni är dömd till landsförvisning för förräderi mot staten.

Peter Hur många år?

vakt 1 Så många ni vill. För alltid.

Savanrog Sibirien som vanligt.

Peter Ingen rättgång?

vakt 1 Den har varit.

Peter Utan mig?

Savanrog Det är alltid så.

vakt 1 Tillräckliga bevis fanns.

Peter För vad?

vakt 1 För ert brott.

Peter Som var?

vakt 1 Det har jag inget med att göra.

vakt 2 Det vet ni bäst själv.

Peter Nej, det vet jag sämst själv. Jag hämtades för att jag hjälpt och inte avvisat en sårad människa, som dog i mina armar. Var det ett brott?

vakt 1 Ni släppte in honom under en tid då det var förbjudet för nattliga sammankomster.

Peter Han var sårad.

vakt 1 Det spelar ingen roll. Ni släppte in honom.

vakt 2 Och han hade skjutit inrikesministern.

Peter Det visste jag inget om.

vakt 1 Men ni kände honom.

Peter Är det ett brott att känna en människa?

vakt 2 Ja, om han skjuter inrikesministern.

Peter Det gjorde han efter att jag känt honom.

vakt 1 Men det var då ni släppte in honom.

Savanrog Käfta inte emot, Peter. Ser du inte att ditt fall är hopplöst? De dömer politiska fångar i deras frånvaro bara för att få fart på karusellen, ty fler arresteras än

man hinner rannsaka. Det måste i längden sluta med förskräckelse för obalansen, då inget land kan bli helt och hållet bara ett fängelse.

Peter Är inte alla länder det, om livet är ett fängelse?

Savanrog Du har rätt. Du är klokare än jag. Lycka till. Från Sibirien kan du kanske rymma till Amerika.

vakt 1 Ingen rymmer från Sibirien.

Savanrog Men alla försöker, och de som lyckas försvinner. Vart tror ni de tar vägen?

vakt 1 De dör anonymt och begravs anonymt.

Savanrog Det gör alla människor i längden, så det är ingen skillnad. Jag ska se till att du får med dig alla böcker du vill ha som rolig underhållning på resan, Peter. Du kan behöva omväxling där borta.

Peter Tack.

vakt 1 Marsch! Ni skall med tåget!

Peter Tack för att ni hjälper mig hålla tidtabellen.

vakt 2 Vårt privilegium. *(De marscherar ut med Peter.)*

Savanrog Så fortsätter livet här som vanligt med pokerspel och snuskiga skämt som om ingenting hänt. Och ingenting har hänt, tills näste man förs bort för alltid... Vilket skämt är inte livet, men skämtet är utan mening, då meningen med livet tycks vara att skämtet inte alls är roligt...

Scen 4. Fångkolonin i Russkojansk.

(Peter träder in i ett eländigt kollektivt fångboende. De andra internerna vaknar till.)

1 En levande snögubbe!

2 Då har de inte glömt oss.

3 Vad önskas?

4 Vi har alla komforter här utom de mänskliga.

Peter Jag kan se det. Jag är förvisad hit på tio år för att jag försökte rymma från Irkutsk.

4 Det där var väl dumt gjort. Det var väl så de sade. Och så gav de dig tio år norr om polcirkeln. Du kunde knappast ha fått det roligare.

Peter Nej. Jag heter Peter Vasiljevitj Uranov. Jag dömdes för att jag försökte rädda en sårad revolutionär till livet.

1 Kalla mig skurken. Det gör alla här. Jag är mördare.

Peter Till yrket?

1 Ha-ha!

2 Kalla mig rotborsten. Det gör alla här. Det är jag som försöker hålla rent här. Det är omöjligt. Det försökte jag också i samhället med att kasta bomber mot skurkar. Det var omöjligt det också. Här kan jag åtminstone tvätta potatis.

3 Kalla mig Vladimir. Ju mindre sagt om mig desto bättre.

4 Det gäller för oss alla. Jag är Vladislav, polack. Jag var hemlig polis i tsarens tjänst som förrådde poliser åt terroristerna.

Peter Det kunde du ha blivit arkebuserad för.

4 De fick aldrig veta allt vad jag gjorde.

1 Välkommen i gänget. Du har säkert skickats hit av misstag, kanske till fel by. Här lönar det sig i alla fall inte att rymma.

2 Då försvinner man direkt. Det finns inget att rymma till.

Peter Jag kan förstå det. Vintern gör det omöjligt, och när snön smälter blir vi helt isolerade då hela regionen bara blir ett enda stort träsk.

1 Känn dig som hemma. Allt vi kan göra här är att hjälpa varandra överleva förgäves.

Peter Inga bekymmer. Jag har arbete att göra.

4 Har du kommit hit för att arbeta?

Peter Jag fick en hel del böcker med mig och annat material. Kan någon av er läsa, skriva och räkna? *(De fyra ser dumt på varandra.)*

4 Inte mycket.

Peter Då kan jag undervisa er. Jag har varit lärare.

3 Jag slår vad om att du dömdes bara för dina vackra ögons skull.

Peter Jag visste inte att jag hade vackra ögon, men det förklarar saken.

2 Vi har fått en narr i sällskapet! Låt oss hurra för honom!
(De hurrar.)

1 Nu lagar vi lite te. Det kan snögubben behöva så han tinar upp.
(De skrider till verket.)

Akt II scen 1. Åtta år senare. Samma hydda.

7 kosacker kommer fram till hyddan utanför.

1 Tror ni verkligen det finns någon levande kvar här?

2 Enligt rapporterna var fem förvisade hit.

1 Ingen har besökt eller hört något från dem på tre år.

3 Enligt jakuterna bor det någon här.

4 Vi försöker. *(De bankar på.)*

Peter (kommer fram från bakom ett hörn, åldrad.) Ingen jakutier bankar så.

1 *(ropar)* Är det någon hemma?

Peter (öppnar dörren, synar dem, bjuder in dem) Stig in.

2 Bor ni ensam här?

Peter Sedan tre år. Jag hade fyra kamrater, men de dog i sjukdom eller drunknade. Vad vill ni, och vilka är ni?

1 Vi kommer med goda nyheter. Vi besöker fångläger efter fångläger. Tsaren är störtad, och alla fångar är fria.

Peter Ta om det där, fast långsammare.

3 Har ni bott alldeles ensam här i tre år?

Peter Nej, jag har haft ständigt sällskap av jakutierna.

4 Då har ni varit ensam.

Peter Jag har haft mina böcker och mina sysslor. Ta om det nu från början. Vad är det egentligen som har hänt?

3 Vi har gjort revolution i Ryssland och har numera en folkvald demokratisk regering under ledning av socialdemokraten Alexander Kerenskij, som har tillsatt en provisorisk regering, vilket vi måste ha, då vi ligger i krig för tredje året.

Peter Krig?

4 Ja. Hela världen ligger i krig. Alla deltar. Tyskland och Österrike började mot Serbien och Ryssland, och Frankrike och England slöt upp på vår sida.

Peter Och ni gör revolution mitt under brinnande krig?

2 Ja, för vi är trötta på kriget.

Peter Om Kerenskij gjort revolution för att avsluta kriget, varför avslutar han inte kriget?

3 En bra fråga. Det undrar vi också.

4 Han vill kanske inte svika Frankrike och England, som i så fall får stå ensamma mot axelmakterna.

Peter 'Axelmakterna'?

4 Österrike och Tyskland.

Peter Så kriget har hållit på i tre år?

1 Tre år i höst.

Peter Ett världskrig?

3 Som ingen har råd med, allra minst Ryssland.

Peter Det kan aldrig sluta väl.

1 Men nu är ni i alla fall befriad. Det är en god början för revolutionen.

Peter Den måste avsluta kriget. Annars kan den aldrig få ordning i Ryssland.

4 Säg det till Kerenskij, när ni kommer till Petersburg.

3 Ni kommer med oss till Irkutsk. Därifrån måste vi fara österut, men ni kan fortsätta hem.

Peter Vad är 'hem'?

4 Har ni glömt det?

Peter Jag har aldrig haft något.

3 Då kan ni skapa er ett nu.

Peter Tror ni det?

3 Det är värt ett försök.

Peter Jag tvivlar på det. Jag har snart packat mina saker. Det är inte mycket, så kan vi ge oss iväg sedan.

1 Det hastar, ty snösmältningen är på väg.

Peter Jag vet. Ni kan lita på mig. Det är ingen fara. Jag känner vägarna.

2 Vilken tur att vi skulle råka stöta på er!

Peter På gott och ont. Ärligt talat gör det mig detsamma, men jag kommer med er.

4 Ni kan bli nationalhjälte bland många andra.

Peter Tack, men den äran betackar jag mig för.

(packar ner sina få saker i ett knyte och följer med dem.)

Scen 2. Ett fängelse.

Adraxin Vem kan begripa sig på denna absurda revolution? Vi får en revolution som lovar guld och gröna skogar utom det omöjligaste av allt, frihet, och släpper lös alla fångar utan urskiljning, varpå dessa översvämmar hela landet så att ingen ordning kan upprätthållas, medan den nya regeringen ändå sanslöst envisas med att hålla fast vid kriget, som måste bli hela världens ruin. När ordningen inte kan upprätthållas tar terroristerna över, som sätter i gång folkutrotningar av alla människor av bildad klass och utbildning. Det är mitt enda brott: jag är bildad aristokrat. Därför sitter jag i fängelse i väntan på transport till Moskva för avrättning. Nå, här kommer nu den kommissarie som skall transportera mig. Hoppas han inte har några ännu sämre nyheter. Vad nytt, herr kommissarie?

Peter (som kommissarie) Tyvärr har jag dåliga nyheter. Den grevinna som skulle resa med er har begått självmord.

Adraxin Stackarn. Hon var alltför labil. Hon fick väl skräcken och tog hellre sitt eget liv än blev avrättad av bolsjevikerna.

Peter Precis.

Adraxin Hur gjorde hon det? Ni har ju kliniskt berövat oss alla självmordsmöjligheter.

Peter Hon stack sig i halsen med en säkerhetsnål tills hon träffade en åder och blödde ihjäl.

Adraxin Ett groteskt vittne och vitsord för revolutionen. Hur kunde era myndigheter ta risken att låta henne ha tillgång till en säkerhetsnål?

Peter Försumlighet. Överkommisarien är mycket upprörd. Hon skulle ha varit ett viktigt vittne mot folkets fiender.

Adraxin Det är väl därför man också vill skona mitt liv tills jag har vittnat färdigt?

Peter Ert antagande är riktigt.

Adraxin Och vilka är folkets fiender? De som beskyddat dem, uppehålligt dem och gett dem arbete i hundrade år, eller de som massakrerar dem, skickar ut dem i krig, vållar inbördeskrig och massutrotningar?

Peter En ledande fråga.

Adraxin Ni verkar sällsamt oberörd för att vara kommissarie. En riktig bolsjevik hade blivit förbannad och skjutit eller våldtagit mig på fläcken. Vem är ni egentligen? Har ni tagit på er en bolsjevikisk förklädnad för att överleva?

Peter Jag är oskyldig till mitt eget öde, som gjort mig fullständigt likgiltig för det. Jag satt åtta år i Sibirien för att ha hjälpt en sårad medmänniska och blev när jag blev befriad gjord till kommissarie. Jag bara följde med. Jag gjorde ingenting själv.

Adraxin Då är ni ingenting.

Peter Precis.

Adraxin Och ni har fått den obehagliga och riskabla uppgiften att föra mig levande till Moskva, ett företag som kan bli ett gatlopp hela vägen, då alla bolsjeviker är ute efter en farligt bildad grevinnas liv.

Peter Jag har inget val än att genomföra uppgiften.

Adraxin Ni följer med.

Peter Vad annat kan jag göra.

Adraxin Och vad var ni från början, innan ni blev satt i Sibirien?

Peter Bokbiträde och översättare.

Adraxin I Moskva?

Peter Petersburg.

Adraxin Er behöver jag i alla fall inte frukta något ont av. Jag accepterar er som min eskort.

Peter Det skall bli en ära för mig, grevinna.

Adraxin Schh! Säg inte ordet grevinna högt. Någon kan höra er. Det är förbjudet att titulera någon numera utom med kamrat eller kommissarie.

Peter Jag ber om ursäkt, kamrat grevinna.

Adraxin Så ska det låta! (*tar hans hand*) Ni roar mig. Får man be om en tjänst?

Peter Vad gäller det?

Adraxin Inte för att jag har något emot sällskap i sängen, men här är lite väl många på en gång, och sänglös är inte världens roligaste. (*daskar till sin madrass, som spritter åt alla håll av ohyra*)

Peter Jag förstår. Ni skall få en annan madrass.

Adraxin Jag tackar för vänligheten.

Peter Det blir en nödvändighet. Överheten vill inte se er uppäten innan ni har vittnat.

Adraxin Jag menar det. Överhetens intresse behagar på denna punkt överensstämma med mitt eget, vilket inte är någon komplimang från överhetens sida utan bara en tillfällighet, eller hur? (*Peter bugar sig avmätt och avlägsnar sig.*) En gåtfull vrakspillra av revolutionen. Vad han än är, så inte är han ryss. (*Grevinnan daskar roat madrassen en gång till med samma rykande resultat.*)

Akt III scen 1. Banketten i Saratursk.

En yppig bankett med idel upprymda soldater, alla något berusade, och en och annan kvinna. Översten (reser sig och klingar i glaset) Det är en stor dag idag, mina soldater, när vi firar vår första stora seger väster om Ural över de röda banditerna. Vi behärskar nu hela Sibirien, kosackerna trycker på söderifrån Ukraina, från Riga tågar vi mot Petersburg, som snart skall återfå sitt gamla namn igen, och fransmän och briter har lovat oss en fjärde front från Ishavet och Arkangelsk. Vi kan inte förlora, för vi har redan segrat! Moskva är inom räckhåll!

(Alla jublar och höjer sina bågare.)

Och som symbol för vår seger har vi med oss här i kväll en av våra befriade skyddsänglar, en god representant för de bästa och ädlaste mänskorna här i landet. Får jag presentera grevinnan Maria Alexandra Adraxin, som utan vår befrielse hade förts till Moskva för att avrättas! (*Alla jublar. Översten gör en gest, och Adraxin träder in nytoiletterad helt i vitt och bländande skön.*)

Ni är pricken på i-et för vår seger i kväll, grevinna, och en ära för vår festbankett och vårt segrande kompani.

Adraxin Ni är inte i Moskva ännu, kamrat. Ni har mycket kvar att göra.

Översten Vi tackar för den nyttiga påminnelsen!

Adraxin Ärligt talat borde ni inte sitta här och supa ner er hela natten och låta er seger stiga er åt huvudet medan de röda terroristerna kanske som bäst förbereder ett motanfall.

en major Är grevinnan strateg?

Adraxin Nej, men jag har sett tillräckligt mycket av revolutionen för att förstå hur den fungerar. Den står inte stilla ett ögonblick utan växlar hela tiden, så att man aldrig från den ena dagen till den andra kan förutse vad som ska hända.

en sergeant Berätta för oss, grevinna! Hur lyckades ni komma undan de röda?

Adraxin Jag ville fly via Sibirien till Amerika som den enda överlevande av min familj, när jag togs av de röda och skulle föras till Moskva för rättegång och avrättning av en kommissarie, som verkade lika ointresserad av revolutionen som jag. Jag skulle användas som vittne mot mina egna släktingar och vänner för att sedan skjutas. Men en bro hade rasat på vägen, och vi måste ta en annan väg genom skogen, min kommissarie följde mig så långt han kunde tills ni hade tagit Jekaterinburg och kom vidare över Ural. Då ansåg han det bäst att jag anslöt mig till er och förde mig inom räckhåll för era linjer.

Översten Vem var han?

Adraxin Vem han än var, så tror jag inte han var den han utgav sig för att vara. Jag har träffat många sådana. De byter sida allt eftersom och vill egentligen bara leva i fred och ge fan i politiken och alla dess fejder. Han hade hamnat där han var och lydde order och trotsade dem, när han fann detta riktigare.

Översten Han räddade ert liv.

Adraxin På gott och ont.

majoren Vill ni inte leva?

Adraxin Livet är till för att levas. Så länge man lever är det bäst att leva så gott man kan. Dö kan man göra sedan.

sergeanten Rätt så, madame! Skål, prinsessa!

Adraxin Jag är inte prinsessa, bara grevinna. (*besvarar skålen*)

Översten Är ni inte släkt med tsaren?

Adraxin Avlägset.

Översten Hur reagerade ni när tsaren och hela hans familj blev mördade?

Adraxin Han hade en kunglig kusin i England, som kunde ha räddat deras liv. När det kom till kritan förbjöd de tsarfamiljen att komma till England, fastän de var allierade i kriget. Sällan har England visat sig så fegt.

majoren De hade en socialistisk premiärminister.

Adraxin Nej, han var bara liberal.

sergeanten Vad tänker ni göra nu?

majoren Följ med oss på vårt triumftåg till Moskva! Var vår galjonsfigur!

Adraxin Jag skulle gärna göra det om ni segrar. (*I det samma bryter kanonelden ut.*)

Översten Bakhåll! Ta betäckning! De röda är tillbaka!

(*Skottlossning, krutrök och fullständig villervalla. Ljuset bryts och alla försvinner åt alla håll.*)

Adraxin (ensam kvar) Nu kommer de och tar mig igen. Vad blir nästa akt i detta blodiga narrspel? (*drar sig lugnt tillbaka i det totala stridslarmet*)

majoren Madame, ni måste fly med oss! De röda återtar Saratursk!

Adraxin Jag måste ingenting. Vad har jag med ert inbördeskrig att göra?

majoren De kommer att mörda er!

Adraxin Det tror jag inte förrän de gör det.

majoren Det enda möjliga livet är med de vita. Vi främjar livet och bevarar det och lever för det. Det såg ni nu i kväll när vi hellre stannade och festade än fortsatte framryckningen. De röda vill bara underkasta sig hela världen. De är galna maktfanatiker som ämnar mörda alla som de får för sig att står i vägen. Vårt imperiums överklass var ett harmlöst folk av sällskapsmänskor som bara ville leva för livskvalitetens skull, för livets nöjen och andlig odling. De ville inte ha något med politik att göra. Kommunisterna ämnar utrota dem till sista man, utplåna dem ur historien och göra det omöjligt för sådana goda människor att mera finnas till. Ni är en av dem som än så länge överlevt och kan bli till en viktig symbol för alla oss som redan förlorat våra familjer för den sanslösa revolutionens skull. Kom med oss och lev med oss.

Adraxin Som en sorts överklassoldathora? Tror ni inte jag genomskådar er? Sedan min familj mördades och jag tvingades lämna vårt gods har jag ständigt blivit antastad av folk ur alla klasskikt, från vita generaler till röda kommissarier och nersvärtade kolarbönder. Jag känner er alla. Ni vill alla rädda mig till livet med ursäkten att alla andra vill döda mig för att få ha mig för er själva. Tack, jag klarar mig bäst ensam. Jag börjar känna mitt öde nu och börjar lära mig hantera det. Sköt era egna angelägenheter, fly för era liv och kämpa tills ni dör i ert usla meningslösa nedriga krig och låt mig få ta hand om mitt eget öde.

majoren Som ni vill, madame, jag kan inte tvinga er, men jag har varnat er.

Adraxin Tack för varningen, men den var självklar innan ni kom med den. Lycka till med inbördeskriget, major. (*Majoren gör en avmätt bugning och går skyndsamt.*)

Han klarar sig aldrig. De är prisgivna allesammans. Västmakterna har redan förrått dem, och kommunisterna är för onda för dem. Det gör mig ont om Koltjak och de andra.

en röd soldat (kommer in med en överordnad) Här är hon, kapten!

kaptenen Oskadd, hoppas jag.

soldaten Det ser så ut.

kaptenen Jag hoppas de vita inte behandlat er skändligt, prinsessa.

Adraxin Ni kommer inte heller att kunna göra mig till er soldathora, även om det skulle kosta mig livet.

kaptenen Det är inte det det handlar om. Ni är en viktig fånge som vittne mot den störtade överklassens brott mot Rysslands folk.

Adraxin Och vem är det som massakrerar Rysslands folk? Vi gjorde det inte. Ni gör det.

kaptenen Vilka vi?

Adraxin Alla ni som deltar i inbördeskriget, vita och röda.

kaptenen Ni skär alla över en kam. Vi vill bara ha social rättvisa.

Adraxin Genom massakrer utan lagliga rättegångar?

kaptenen Er gamla regim skickade vem som helst till fångläger utan lagliga rättegångar.

Adraxin Men ni mördar vem som helst utan lagliga rättegångar. Vilket är värre? Har ni inte bara accelererat ondskan i stället för att stoppa den?

kaptenen Den måste elimineras och utrotas! Sedan kan vi bygga en ny paradisvärld.

Adraxin På den gamlas ruiner och över oräkneliga massgravars osaliga lik? Tror ni världen någonsin kommer att kunna glömma tsaren och hans familj?

kaptenen Den måste!

Adraxin Ännu mindre gör den det.

kaptenen Kamrat prinsessa, med er kan man inte resonera. Ni är hopplös.

Adraxin Tack för komplimangen.

kaptenen För henne i arrest! I ensamcell.

soldaten Ja, kapten. (*ledsagar Adraxin ut.*)

kaptenen För vacker för denna världen. Hon klarar det aldrig. En oskuld som är vacker och envisas med att hålla på sin oskuld måste göra alla karlar galna tills de lyckats förgöra henne. Hon har ingen chans. Bara jag kan skydda henne, men mig vill soldaterna bli av med. Rysslands kaos blir värre för varje dag, och bolsjevikrevolutionen och uppgivandet av kriget gjorde bara läget värre...

Scen 2.

Adraxin Ni har räddat mig igen.

Peter Ni hade blivit mördad annars.

Adraxin Vad hände?

Peter Soldatesken stormade fängelset. Alla vita skulle mördas. De hade gjort sig av med befälet.

Adraxin Såg ni det komma?

Peter Det var oundvikligt. Ingen var att lita på. Vem som helst kunde mutas med vad som helst. Därför kunde jag så lätt smugla in brev och en pistol till er.

Adraxin Det krävdes tre skott att skjuta sönder låset. Dessa moderna pistoler gör så liten skada.

Peter Hade ni stannat kvar hade ni blivit mördad.

Adraxin Så säger de alla. 'Stannar ni kvar blir ni mördad. Kommer ni inte med oss blir ni mördad.' Hela världen vill mörda mig av någon anledning, men jag ser dess människor bara mörda varandra.

Peter Det gäller att hålla sig utanför.

Adraxin När vi skildes rådde jag er att sälla er till de röda, eftersom ni redan var etablerad kommissarie. Gjorde ni inte det?

Peter Nej.

Adraxin Varför inte?

Peter Jag var aldrig en av dem och vill aldrig bli en av dem.

Adraxin Varför?

Peter Därför att jag inte är en av dem.

Adraxin Då står vi båda utanför världen. Min familj har de massakrerat, och familjens egendom har de beslagtagit, men jag har släktingar och vänner utomlands. Om ni kunde hjälpa mig ta mig till Rostov eller Odessa...

Peter Det är precis min avsikt. Ni försökte muta mig till det tidigare, men jag vill inte ha något betalt för det.

Adraxin Har ni tänkt om? Ni vill inte längre föra mig till Moskva?

Peter Det ville jag aldrig, men jag måste synas göra det, till en början.

Adraxin Och jag som trodde att ni nästan var kommunist.

Peter Jag är nästan människa. Mer än så är jag inte.

Adraxin Då är ni på god väg.

Peter I bästa fall.

Adraxin Vem är ni egentligen?

Peter Det har jag talat om för er. Jag var bokbiträde i Sankt Petersburg.

Adraxin Och före det? Ni är närmare fyrtio.

Peter Före det var jag ingenting. Mitt liv började där med arresteringen. Men vem är ni själv förutom grevinnan Adraxina?

Adraxin Jag är faktiskt änka, men vi fick aldrig några barn. Vi var gifta i fyra år, greven och jag, när han kallades ut i kriget och dog i Galizien. När revolutionen kom lämnade de flesta av mina anhöriga landet och uppfordrade mig att göra det samma, men jag envisades med att stanna kvar. När bolsjevikrevolutionen kom var det för sent. Vårt gods plundrades och beslagtogs, de slog sönder allt vackert som de inte förstod sig på, och de anhöriga som fanns kvar blev nog alla arkebuserade med vårt tjänstefolk. Tsaren flyttades till Tobolsk, och jag försökte rymma inkognito till de vita i Sibirien men åkte fast. Resten vet ni. Men jag vet fortfarande ingenting om er.

Peter Ni känner mig. Det räcker.

Adraxin Ni har gett mig något att leva för.

Peter Vad då?

Adraxin Ni, min mystiske räddare.

Peter Nej, det är ni som räddat mig eller åtminstone min själ. Jag hade aldrig tidigare något att leva för. I er ser jag plötsligt en mening med mitt liv.

Adraxin Så låt oss stanna tillsammans och fly vidare tillsammans.

Peter Precis min åsikt.

(De kan inte låta bli. De möts i en kyss.)

Adraxin Kom nu. Vi måste skynda oss vidare. De kommer att jaga oss.

Peter Ja, min älskade. Låt oss lämna världen bakom oss. *(Han kysser henne igen, och de beger sig skyndsamt vidare.)*

Scen 3.

En lång kö av trashankar-flyktingar inför ett bord med en förhørsledare skyddad av röda vakter.

Bernstein Nästa! *(En gammal man är i tur.)* Yrke?

den gamle Filosofie professor.

Bernstein Borgare. Ut med honom.

den gamle Jag har aldrig haft någonting med våld att göra i hela mitt liv.

Bernstein Desto större skäl att skjuta er. Ni har tjänat etablissemanget. Ut med honom. Nästa! *(Han förs bort. Nästa förs fram, en enkel man.)* Yrke?

mannen Bagare.

Bernstein Kapitalist. Ut med honom! Skjut honom!

mannen Jag har bara bakat bröd...

Bernstein Ni har tjänat pengar! Ni har gjort förtjänster! Ni är en parasit! Ut med honom! Nästa! *(en flykting)* Vad har ni gjort i ert liv då?

flyktingen Försökt överleva.

Bernstein Hur då?

flyktingen Genom att fly.

Bernstein Har ni flytt då genom hela livet?

flyktingen Det kan man säga.

Bernstein Det kan man inte leva på. Hur har ni då förtjänat ert leverne? Är ni tåggränare?

flyktingen Nej. Jag har tiggat.

Bernstein Alltså en parasit. Bort med honom.

flyktingen (ner på knä) Min fru våldtogs ihjäl av de vita. Mina barn mördades av de röda. Mitt hem brändes ner av partisaner. Vad kunde jag annat göra än fly för livet? Tag då mitt liv, så att jag slipper fly mera!

Bernstein Du bad om det själv. Bort med honom! Nästa! *(Peter och Adraxin kommer fram.)* Vad har vi här då? En förment bonde och hans menlösa dotter! Jag tror inte ni är släkt ens. Se på hennes fina händer. Hon har inte arbetat i hela sitt liv. Hämta hit fotogalleriet!

Peter Hon har varit länge sjuk och bara återhämtat sig helt nyligen.

Bernstein Och ni pratar inte alls som en bonde utan som en bildad man, men ert yttre tyder på motsatsen. Har ni suttit i Sibirien? Ni ser så ut. I så fall är ni fri. Låt oss se på kvinnan. *(synar ett fotogalleri över efterlysta personer som hämtats åt honom)* Det var det jag trodde. Se här. Ni är grevinnan Maria Alexandra Adraxin, släkt med tsaren. Ni har undkommit oss i månader!

Adraxin Det är det löjligaste jag har hört. Om jag är lik en för mig helt okänd person är det inte mitt fel.

Bernstein Hon till och med talar som en prinsessa. Ni förräder er själv, förbannade spion och förräderska av landet! Ni skall arkebuseras!

Pusjkov (ingriper) Ursäkta mig, kamrat, men det var jag som skickade dessa båda till er för närmare undersökning. Ni är inte här för att avrätta vem som helst godtyckligt utan för att frikänna eventuella oskyldiga. Vad har ni för bevis? Låt mig se fotografiet. (*Han visas fotografiet.*) Alla dessa fotografier är uråldriga och värdelösa. Ni kan inte döma någon på grund av ett undermåligt fotografi mer än tio år gammalt.

Bernstein Bevisa henne oskyldig då, om du kan!

Pusjkov Det finns andra fångar här från det Adraxinska godset. En som arbetat där måste kunna identifiera henne.

Bernstein Hämta honom då, så att vi får det här avklarat! Här får ingen vit överleva! (*Pusjkov går.*)

(*till Adraxin*) Jag vet att ni är den eftersökta grevinnan. Det spelar ingen roll vad någon säger. Jag ser det igenom er. Era vita händer, ert aristokratiska sätt, ert fina utseende, allt talar emot er. Ni har ingen chans. Det är lika bra ni erkänner att ni är den folkfiende ni är. (*Pusjkov återkommer med en gammal man.*)

Pusjkov Denne man var trädgårdsmästare hos Adraxins i hela sitt liv. Taminskij, kände ni grevinnan?

trädgårdsmästaren Jag såg henne växa upp och var med på hennes bröllop. Ja, jag erkänner att jag kände henne, då jag såg henne dagligen under hela hennes levnad. Lever hon än? Hela hennes familj mördades.

Bernstein (ilsket) Är det hon? (*pekar oförsynt på Adraxin.*)

trädgårdsmästaren Det där? Nej.

Bernstein Är ni säker?

trädgårdsmästaren Jag har aldrig sett henne förut.

Bernstein Ni ljuger!

trädgårdsmästaren Varför skulle jag ljuga? Jag är en gammal man och har inget kvar att förlora utom livet.

Bernstein (hoppas jämfota av raseri) Han ljuger! Den gamle fjanten ljuger! Han driver med mig!

Pusjkov Han är icke desto mindre ett vattentätt vittne. Ni kan inte arkebusera henne med en sådan vittnesutsago.

Bernstein Bort med dem! (*till Peter och Adraxin*) Undersökningen av er fortsätter senare. Ni kvarhålls i arrest så länge.

Pusjkov Kom med mig. (*tar hand om Peter och Adraxin*)

Bernstein Nästa! (*några zigenare föres fram*) Zigenare! Det ser jag genast! Parasiter! Ut med dem! Nästa!

Pusjkov (stannar Peter och Adraxin) Ni skall med tåget till Samara för vidare identifiering. Två soldater eskorterar er. (*Två soldater övertar dem. Pusjkov gör honnör och lämnar dem.*)

Peter Kände du igen trädgårdsmästaren?

Adraxin Naturligtvis.

Peter Ljög han?

Adraxin För fulla muggar, bara för att rädda våra liv. Den där kommandanten gjorde vad som helst för att offra vilka liv som helst. Den gamle trädgårdsmästaren gjorde hellre motsatsen.

Peter En trädgårdsmästare är en trädgårdsmästare. Hans livskall är att odla och främja livet.

Adraxin Därför överlever de alltid.

Peter Kom, min vän, vi måste hinna med tåget. (*ger tecken till soldaterna att de är redo, och de går ut.*)

Akt IV scen 1. Tågekupén.

Adraxin (vaknar upp) Var är vi?

Peter (har också just vaknat) Jag undrade just samma sak.

Adraxin Är det en dröm vi har vaknat i? Det här är ju en första klass kupé.

Peter Det ser inte bättre ut.

Adraxin Det var ett vanligt tåg med mest bara godsvagnar fullproppade med flyktingar, och så var det en första klass vagn, och den har vi placerats i.

Peter Det måste vara något misstag.

Adraxin Eller också var det ett avsiktligt sådant.

Pusjkov (öppnar dörren och tittar in) Ni har sovit länge och gott.

Peter Är ni ansvarig för detta?

Pusjkov Ja. Jag har order att föra er till Samara för identifiering.

Peter I en första klass vagn?

Pusjkov Misstycker ni?

Adraxin Inte alls. Men vad gör oss den äran?

Pusjkov (slår sig ner) Det här är min kupé. Jag är ju kapten i röda armén och privilegierad. Jag bör inte släppa er ur sikte, för ni bör inte få rymma. Alltså är det bäst att ni eskorteras i min kupé. Några invändningar? Då så. Jag hoppas natten har varit angenäm.

Peter Den kunde inte ha varit bättre. Vi är inte precis bortskämda med komfort.

Pusjkov Utom hon där, som inte är precis bortskämd med motsatsen. I vår tid överlever man bara genom lögn, då hela världen och tiden är en lögn. Taminskij är en virtuos på att ljuga. Era liv är inte de första han har räddat.

Peter Betyder det att ni anlitar honom varje gång det gäller att rädda ett liv?

Adraxin Även om han inte funnits hade ett gammalt fotografi aldrig kunnat fälla mig, och jag hade blånekat intill döden.

Pusjkov Där bidrog jag med en liten lögn. Fotografiet var tvivelsutan av er, grevinna. Därför blev Bernstein så rasande då det var så självklart.

Adraxin Ni har räddat våra liv. Varför?

Pusjkov Det vet jag inte riktigt själv. Kanske för att man i längden måste tröttna på alla meningslösa massakrer och massavrättningar. Det blev tjatigt i längden, och

det blir aldrig roligt. Det är bara meningslöst. Ser man då en möjlighet då och då att rädda ett liv som verkar värt att rädda så är detta mera meningsfullt.

Adraxin Men vi blir väl ändå arkebuserade i Samara?

Pusjkov Med största sannolikhet. Bernstein ville ha er halshuggen offentligt. Ni slipper åtminstone det. Många helt enkelt klubbas ihjäl eller sticks ihjäl med bajonetter för att få det att gå fortare.

Adraxin Vi är er utomordentligt tacksamma för den frist ni gett oss.

Pusjkov Inget att tacka för. Hela livet är bara en kort frist från döden. Man får ta vara på de få korta ögonblick och ljuspunkter i livet som inte bara handlar om döden.

Adraxin Vi har matsäck med oss. Det minsta vi kan göra är att bjuda med oss åt vår vän, eller hur, Peter?

Peter Absolut.

(Adraxin öppnar korgen med matsäcken, och Pusjkov gör stora ögon när den synes omätlig när hon plockar fram bröd och smör, skinka och kaviar, tvättade morötter och potatis, kokta ägg och en flaska konjak till sist bland mycket annat.)

Pusjkov Hur har ni fått tag på allt detta? Det är ju ett helt skaffereri!

Peter Det är en lång historia.

Adraxin I Novarodar blev vi omhändertagna av en bondfamilj, där frun hade tjänstgjort i en aristokratisk familj som hade utplånats fullkomligt utom en enda liten flicka. De hade alltid haft det bra hos familjen där det alltid rått välstånd, och de hade under åren kunnat hamstra ganska mycket mat. När vi skildes från dem bad de oss uppsöka den lilla flickan där hon var inhyst i Saratov och försöka ta henne med oss på vår flykt söderut mot Denikins linjer för att nå Rostov eller Odessa. Vi hindrades på flykten och samlades upp hos er, och här är vi nu utan möjlighet att nå Saratov. Men vi har deras mat med oss.

Peter Och ni? Vad är er historia? Ni verkar väl ung för att vara kapten i Röda Armén.

Pusjkov Låt oss inte tala om det. Hela världshistorien är bara ett enda stort misstag som ständigt har förvärrat sig själv, och vi är alla dess slavar och offer. Låt oss i stället fröjda oss åt vad vi har och glömma vad vi har förlorat och vad vi har framför oss. Ni dukar ju upp rena kalasmåltiden.

Adraxin Till er ära, som gjort det minsta för att åtminstone tillfälligt rädda ett människoliv.

Pusjkov Jag kunde inte låta bli. Jag såg min chans och tog den. Det är sällan man får tillfälle att rädda liv i den här revolutionen, och jag har bara hjälpt er en bit på vägen. Säg, är det riktig konjak, det här? Jag är inte van vid sådant.

Peter Drick mera. Det gör er gott.

Pusjkov Det är det det gör. Jag har aldrig mått så bra tidigare.

Peter Då är det dags nu då.

Pusjkov Och ni, min herre? Hur hamnade ni i vår omöjliga värld?

Peter Det har jag alltid undrat själv.

Adraxin Han har suttit åtta år i nordligaste Sibirien.

Pusjkov Vad hade han gjort? Slängt bomber på någon av tsarens onklar?

Adraxin Nej. Det samma som ni. Försökt rädda ett människoliv.

Pusjkov Typiskt. Missfoster belönas och promoveras för sina brott, medan de som gör gott blir straffade. För att jag hjälpt er undkomma så här långt kan jag bli skjuten. Bernstein lovade ordna saken, då han var så tvärsäker på att ni var ni.

Adraxin Och ändå lät ni mig komma undan.

Pusjkov Somliga kommer undan med livet, andra kommer undan med döden, den yttersta flyktvägen för dem som inte kan fly till livet. Om livet inte har någon mening blir dess enda mening döden. När jag såg er, grevinna, och ni vågade ljuga såg jag plötsligt en mening med livet och beslöt att ta den chansen och försöka rädda er. Jag vet inte om försöket kan lyckas, men det är det första i livet jag inte kommer att ångra. Ursäkta mig. *(börjar snyfta och brister plötsligt ut i gråt. Adraxin tar honom i famnen och tröstar honom.)*

Adraxin Jag vet hur det känns. Jag är änka efter en vacker ung man som offrades i kriget för andras onda meningslösa viljor. Det hjälper att gråta. Det är nyttigt att gråta. Det är till och med hälsosamt. Att inte gråta är betydligt värre.

Pusjkov Förlåt mig. *(torkar sina tårar)* Det måste vara konjaken. Vi ryssar har så lätt för att bli översentimentala, och vodkan drygar ut sorgerna. Men ni verkar inte alls sentimental, kamrat.

Peter Jag är rädd att det är det sista jag är.

Pusjkov Ändå är ni ryss.

Peter Om jag ändå vore det åtminstone.

Adraxin Jag visste det. Du måste vara fransman eller nordisk.

Peter Det spelar ingen roll. Jag säger som vår vän här, att ju mindre sagt om mig själv, desto bättre. Låt oss dricka slut konjaken i stället.

Pusjkov Tillåt mig. *(reser sig med sitt glas)* Vid ett så här högtidligt tillfälle måste man ju hålla tal. Det är ju första och sista gången vi får supera tillsammans, då vi knappast ses mera efter Samara, men det här tillfället skall jag bära med mig in i evigheten. Jag ber att få tacka för maten. Den var mera prisvärd än en festbankett. Jag skall aldrig glömma er, gåtfulla herr baron från ingenstans och den vackraste prinsessa som någon någonsin meningslöst försökt döma till döden. Jag tror inte någon kommer att lyckas. Vi tillhör en bättre värld alla tre, och därför har vi ingenting med denna blodiga, groteska vansinniga och hysteriska värld att göra. Vi är adlade av vårt utanförskap, som räddar oss åt evigheten. Mera högtidlig kan jag inte bli. Är det tillräckligt? *(Adraxin drar ner honom.)*

Peter Inför en sådan vältalighet står vi svarslösa.

Adraxin Det var ett så fint tal att vi lämnar det obesvarat.

Pusjkov Jag älskar er, prinsessa. *(gråter igen)* Det var därför jag ville rädda er. Plötsligt såg jag den enda mening med livet jag någonsin sett. Det var värt ett försök.

Adraxin (omfamnar honom igen) Ni är en ung och känslig man. Vad gör ni i denna revolution?

Pusjkov Det samma som ni. Jag bara hamnade i den.

Peter Drick mera konjak. Det gör er gott.

Pusjkov Tack. (*dricker*) Tack för att ni finns och dök upp, så att jag kunde försöka rädda er.

Adraxin Genom ert försök har ni kanske även räddat er själv.

Pusjkov Nej, jag är förlorad. Jag ser livet i era ögon för framtiden, men som kommunist är jag hopplöst revolutionens offer. Det finns inget hopp för oss terrorister som kastat världen i oöverskådlig olycka. Jag önskar jag kunde fly med er.

Adraxin Vi kanske alla tre blir skjutna tillsammans i Samara. (*Tåget rycker till som för att stanna.*)

Pusjkov (*tömmer sitt sista glas, blir allvarlig igen*) Vi kommer nu till stationen Tartzov, som är den sista stationen före Samara. Tåget stannar här för byte av vagnar. Vi hinner gå ut och röra på oss. Staden ligger vid Volga, och det brukar alltid lägga till pråmar här, som far neråt floden. För en rimlig penning kan de ta passagerare. Jag bara nämner det.

Adraxin Och i Samara vet ingen vad som väntar oss.

Pusjkov Ni blir säkert identifierad. Taminskij gjorde vad han kunde. Ni måste själva göra resten.

Adraxin Och ni?

Pusjkov Tänk inte på mig. Jag tar en promenad. (*lämnar kupén*)

Peter Han öppnar en väg ut för oss.

Adraxin Om han förlorar oss blir han arkebuserad.

Peter Det verkar som om han struntar i det.

(*Ett pistolskott hörs och många upprörda röster.*)

Något har hänt.

Adraxin Vi måste ta reda på vad innan vi ger oss iväg.

Peter Låt mig gå dit.

Adraxin Nej, Peter, jag tror att det var vår vän. (*öppnar dörren och skall gå ut när en banvakt kommer spatserande förbi*) Vet ni vad som har hänt?

banvakten Det var en ung officer som sköt sig rakt i huvudet inför alla de väntande passagerarna. Blodet skvätte över hela perrongen.

Adraxin Det var det vi fruktade. Ännu ett självmord. (*stänger dörren*) Vi har inget val.

Peter Nej. Det var signalen. Det var hans sätt att ge oss fria.

Adraxin Tills vidare. (*tar honom i handen, och de går ut ur kupén i gången för att sedan lämna tåget.*)

Scen 2.

Pråmskepparen Sakta flyter moder Volga ut i all oändlighet. Jag föddes här ombord på pråmen mitt bland vågorna som vaggat mig och lugnat ner mig hela livet. Jag är lika lugn och godmodig som hon, en lugn oändlig ström av liv som aldrig sinar, bara fylles på och sväller hela tiden. Gunga sakta, gamla timmerpråm, mot Saratov och din förlossning, där du skall bli av med dina laster för att sedan färdas upp igen för hela floden som en lax och samla på dig nya laster. Allt är i sin ordning oberoende av

världens myller, vanvett och förvillelser, som inte angår oss. (*Adraxin och Peter kommer förbi.*) Har ni sovit gott, mina barn?

Peter Tack för er vänlighet att ta oss med.

Pråmskepparen Ni betalar ju för det. Jag hoppas det att ni måste samarbeta med min skitiga familj inte är en olägenhet för er.

Peter Tvärtom. Det är bara trevligt.

Pråmskepparen Hur mår er fru?

Peter Tyvärr inte så bra. Kölden och fukten tar på henne.

Adraxin det går över. Bara jag lugnar ner mig och vilar blir jag säkert bra.

Peter Jag undrar, vi passerar ju Samara i morgon. Där finns säkert rödgardister som söker igenom pråmarna efter fripassagerare och flyktingar.

Pråmskepparen Oroa er inte. Jag har ett gömställe i fören som ingen kan upptäcka, och bara jag orkar rubba stockarna som döljer det.

Peter Vi tackar er.

Pråmskepparen Ni är i fullkomlig säkerhet så länge ni är ombord. Min pråm och livet på floden är en skyddad värld från det hopplöst förryckta och lössläppta mentalsamhället i land. (*går vidare*)

Peter Klarar vi Samara är vi sedan fria.

Adraxin Hur långt är det sedan till Saratov?

Peter Några veckor.

Adraxin Där väntar prinsessan vi lovade ta hand om.

Peter Om hon ännu finns där.

Adraxin Det gör hon säkert. Det blir vår livsuppgift. Vi har gett våra vänliga hjälpare i Novarodar vårt löfte, och vi är dem skyldiga att hålla det.

Peter Naturligtvis.

Adraxin Lovar du att hålla det, även om jag inte skulle klara det?

Peter Så sjuk är du inte.

Adraxin Jag hade alltid svårt för de ryska vintrarna. Vi reste alltid bort till vintern utomlands eller till Kina. Jag har tillbringat många vintrar i Paris och Rivieran. Tror du att vi kan komma dit igen?

Peter Från Rostov eller Odessa kan vi ta oss till Konstantinopel. Bara vi kommer inom Denikins linjer blir resten lätt. Du måste klara det.

Adraxin Jag är inte så robust som du och bara en kvinna.

Peter Vi är båda främmande fåglar för denna värld, hopplöst utanförstående och oförstående, men vi kan klara av den tillsammans.

Adraxin Men den lilla flickan.

Peter Hon är inkluderad.

Adraxin Hon är framtiden. Jag tillhör det förflutna. Du är övergången.

Peter Vi är skyldiga framtiden att förmedla det goda med det förflutna.

Adraxin Vad var gott med det förflutna utom allt det som är dött och förlorat för alltid? (*faller i gråt. Han omfamnar henne, och de går ömt bort tillsammans.*)

Akt V scen 1. Hjälpexpeditionen i Pavlokov.

Harvardläkaren Kan vi ta om det hela från början. Fastän barnet inte var ert gör ni ändå anspråk på barnet.

Peter Inte helt.

Läkaren Enligt era tidigare uppgifter var barnet dotter till er hustru som dog på vägen.

Peter Vi var aldrig gifta.

Läkaren Hur kan ni då göra anspråk på barnet?

Peter Det föll sig naturligt.

Läkaren Min vän, vi vill på alla sätt tillgodose era intressen och hjälpa er, men er historia bjuder på åtskilliga frågetecken.

Peter Jag är pinsamt medveten om detta. Låt oss då försöka hålla oss till bara det mest väsentliga. Jag räddade grevinnan Alexandra undan revolutionen. Hela hennes familj hade gått åt, men hon hade en dotter i säkert förvar hos en familj i Saratov. Vi försökte ta oss dit över Volga med en timmerpråmskeppare, men de hygieniska förhållandena ombord var vedervärdiga, och hon avled i tyfus. Jag lovade henne att ta hand om dottern och lyckades finna henne hos en hårt prövad familj i Saratov och lyckades trots alla men föra henne hit, men här dukade jag själv under för sjukdomen.

Läkaren Vi har aldrig haft ett så svårt tyfusfall som ni. Det är ett under att ni klarade biffen.

Peter Men vad har ni gjort med flickan?

Läkaren I likhet med så många andra föräldralösa barn som spolats upp här som mänskliga vrakspillror av revolutionen har vi försökt finna ett adoptivhem åt henne utomlands. Vi har lyckats med en första sändning av adoptivbarn till Amerika, men det blir nog den enda. Hon var med bland dem och hamnade i Denver. Därför fick hon namnet Mary Denver, då det var omöjligt att få fram hennes riktiga namn. Ni var för sjuk för att kunna bringa klarhet i hennes historia. Antagligen tar hon sedan sina adoptivföräldrars namn.

Peter (suckar)

Läkaren Jag beklagar om ni hade velat adoptera henne.

Peter Gjort är gjort. Huvudsaken är att det går henne väl. Hon var ändå inte min dotter, och jag har uppfyllt mitt löfte till hennes moder så långt jag har kunnat.

Läkaren Det har ni verkligen. Ni har räddat hennes liv.

Peter Vad blir det av mig nu?

Läkaren Vi skulle ha utmärkt nytta av era språkkunskaper om ni stannade med oss som tolk. Under tiden fortsätter vi göra efterforskningar efter er familj. Ni tycks ha haft en bror i Indonesien med gummiplantager som ämnar sig till Kairo om ett halvår. Ni kunde träffa honom där. Kanske han kan ge er arbete.

Peter Jag skulle aldrig känna igen honom.

Läkaren Och säkert inte han er heller. Han visste inte att ni fanns. För er familj lär ni ha försvunnit spårlöst i Ryssland för tio år sedan.

Peter Ja, det gjorde jag. Det var inte meningen att jag skulle komma till rätta igen.
Läkaren Jag beklagar om vi har hjälpt er med den saken.
Peter Ingen skada skedd. (*fattar hans hand*) Jag ser fram emot vårt samarbete.

Scen 2. En läkarmottagning i London.

läkaren Hur länge sedan är det ni var i London?
Fothergill 23 år sedan.
läkaren Hur känns det att vara hemma igen?
Fothergill Ärligt talat, det känns inte alls.
läkaren Efter era åtta år i tropikerna borde ni ha kommit hem betydligt mera åldrad och härjad än ni är, så det var inte för hälsans skull ni gav upp era gummiplantager?
Fothergill Gummiplantagerna var min brors. När han plötsligt dog utan barn ärvde jag dem, och eftersom jag arbetat under honom genom åren kunde jag fortsätta sköta dem, men jag tröttnade till slut.
läkaren Ni har inte funderat på att skriva andra böcker än om gummi? Med era erfarenheter av revolutionen i Ryssland skulle ni ha mycket att berätta.
Fothergill Kanske. Jag har många förlorade år i Ryssland att ta igen, vilket jag ägnat mig åt sedan jag sålde plantagerna och återvände till Europa.
läkaren Det var dit jag ville komma. Ni är ingen ungdom längre. Jag råder er att sluta med tobak och sprit.
Fothergill Mina främsta avkopplingsmetoder och enda njutningar.
läkaren Skär då åtminstone ner på konsumtionen, och ni bör undvika strapatser och starka sinnesrörelser.
Fothergill Är det hjärtat?
läkaren Har ni känt av det?
Fothergill Nej, utom genom allmän trötthet.
läkaren Det är det definitiva symptomet på att ni måste varva ner och inte utsätta kroppen för kraftansträngningar eller osundheter. Ni överansträngde er under åratals i Ryssland, och det har satt sina spår.
Fothergill Ändå var det där jag hade mitt liv.
läkaren Hur går det med era efterspaningar efter dottern?
Fothergill De lyckades till sist. Familjen levde i Red Springs, Colorado, tills mannen dog, då modern och flickan flyttade till Philadelphia. De är just nu på resa i Europa inför dotterns 18-årsdag.
läkaren Kommer de till England?
Fothergill De har redan varit här och fortsatt till Irland. Jag tänker söka upp dem där.
läkaren Ta det försiktigt.
Fothergill Jag skall försöka.
(*Doktorn suckar och avslutar undersökningen.*)

Scen 3. En rustik hotellbar på Irland.

*Inga gäster, och bartendern håller på att förbereda stängning,
när Fothergill kommer till disken.*

Fothergill En dubbel.

bartendern Så här sent?

Fothergill Jag hoppas det inte rubbar era cirklar.

bartendern Tvärtom. Jag hade gett upp hoppet om fler kunder idag. (*serverar en dubbel whisky*) Huset bjuder.

Fothergill Det är onödigt. Jag är er rikaste gäst.

bartendern Huset bjuder ändå. Ni är också vår intressantaste gäst.

Fothergill Varför då?

bartendern Ni har en hemlighet och avslöjar den inte.

Fothergill Jag ska avslöja den i morgon, men bara för den person den tillkommer.

bartendern För unga fröken Mary Consett? Ni har varit med henne mer och mer för varje dag och hela kvällen idag.

Fothergill Jag hoppas ingen misstycker.

bartendern Hennes mor tycks uppmuntra det.

Fothergill Då hennes mor är som hon är tar man vara på ensamstunderna med dottern då mamman bara pratar hela tiden.

bartendern Ja, det gör hon. Får man vara nyfiken och fråga vad er hemlighet kan handla om och varför den tillkommer en ung amerikanska?

Fothergill Hon är inte amerikanska. Hon är ryska och medveten om det.

bartendern Jaså? Krigsbarn och adopterad?

Fothergill Ja.

bartendern Amerika fick nog av sådana efter kriget och satte stopp för flyktingströmmen.

Fothergill Hundra föräldralösa barn kom levande ut ur revolutionens Ryssland, och ett av dem var Mary Consett. Jag råkade känna hennes mor.

bartendern Det var som attan.

Fothergill Hon dog i Ryssland.

bartendern En hel roman. Varför har ni inte berättat om det tidigare? Ni har bott mer än en vecka här på hotellet med dem.

Fothergill Det är som en svår förstoppning. Man måste samla sig och hämta krafter.

bartendern Som att bikta sig i biktstolen med ett svårt brott.

Fothergill Någonting ditåt.

bartendern Ärligt talat, min vän, tror jag inte modern har hederliga avsikter.

Fothergill Vad menar ni?

bartendern Hon vet att ni har pengar och lägger an på er och använder dottern som bete.

Fothergill Är det vad gästerna tror?

bartendern Det är vad alla ser utom ni.

Fothergill Jag ser annat som ingen annan ser.

bartendern Ni är väl inte kär i henne?
Fothergill Det är inte det det handlar om.
bartendern Utan?
Fothergill Livets mening.
bartendern Det som alla förgäves söker.
Fothergill Hennes mor var livets mening.
bartendern Hennes riktiga mor?
Fothergill Ja.
bartendern Blev hon skjuten av bolsjevikerna?
Fothergill De ville mörda henne men lyckades aldrig. Hon kom alltid undan.
bartendern Och räddade sin dotter.
Fothergill Nej, det var jag som fick rädda henne.
bartendern Det där får ni berätta mera om en annan gång. Jag stänger nu.
Fothergill Jag ämnar berätta det för henne i morgon, om det inte är för sent.
bartendern Sitt kvar med ert glas om ni vill. Jag går och lägger mig. (*går*)
Fothergill (ensam) Nej, jag kommer aldrig att kunna berätta det för henne, för jag kommer aldrig att kunna göra sanningen rättvisa. Ord förvanskar alltid, och bara den egna personliga upplevelsen är fullkomligt sann. Jag lämnar det därhän. Jag har testamenterat henne min förmögenhet, och hon får själv försöka utforska varför när jag är borta. Tack, mitt hjärta, för att du säger till när du vill lämna in. Jag hoppas min förbjudna whiskygrogg hjälper dig på traven. Jag skulle inte kunna dö i ett lyckligare ögonblick än om jag fick göra det nu, när jag har återfunnit henne och avslutat mina affärer till hennes fromma, som ett sista uppfyllande av mitt löfte till mitt livs enda kvinna och mening. (*avslutar whiskygroggen och börjar gå upp för trappan till sitt rum, känner sig för hjärtat...*)

Manali, 2.11.2013

Efterskrift

Romanen skrevs 1933 omedelbart före "*Lost Horizon*" och är väl författarens mest vidlyftiga roman när det gäller persongalleri, händelser och öden och som sådan orättvist undervärderad och bortglömd, fastän den i många avseenden är mera avslöjande än Pasternaks "*Doktor Zjivago*" om samma ämne 25 år senare. Den gjordes till film 1937 med Robert Donat och Marlene Dietrich, båda i ypperliga rollprestationer och i Jacques Feyders mycket kompetenta regi, med oförglömliga revolutionsscener, om dock romanen mycket förenklats – och givits ett lyckligt slut, för säkerhets skull. Romanen är Hiltons mest dubbelbottnade och särpräglade med ett större mänskligt djup och rikedom än kanske någon av de 21 övriga.